

Helmut Tervooren unter Mitarbeit von Carola Kirschner und Johannes Spicker, *Van der Masen tot op den Rijn. Ein Handbuch zur Geschichte der mittelalterlichen volkssprachlichen Literatur im Raum von Rhein und Maas*. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2006. – Geïllustreerd. 449 pp. € 59,80

Decennia lang hebben Vlaamse en Nederlandse neerlandici en Duitse germanisten verhitte debatten gevoerd over de vraag of Hendrik van Veldeke tot de Nederlandse dan wel de Duitse literatuur gerekend moest worden. Tegenwoordig meent men dat het land van Maas en Rijn een eigen literaire identiteit had. Wat er van de twaalfde tot diep in de zestiende eeuw aan literatuur geboekstaafd werd, was nauwelijks in kaart gebracht. Daar is nu verandering in gekomen. De Duit-

se germanist Helmut Tervooren heeft het literaire erfgoed uit dit grensgebied beschreven. Onder de titel *Van der Mäsen tot op den Rijn* (een verwijzing naar Veldekes *Servaeslegende* Boek 2, vers 1080), heeft hij een *Handbuch zur Geschichte der mittelalterlichen volkssprachlichen Literatur im Raum von Rhein und Maas* gepubliceerd. Op de titelpagina worden de namen van Carola Kirschner en Johannes Spicker als medewerkers vermeld, maar blijkens de ondertekening van hoofdstukken en paragrafen waren ook Michael Baldzuhn, Bernd Bastert, Thomas Bein, Ulrike Bodemann, Anne Bollmann, Georg Cornelissen, Monika Costard, Ulrike Hascher-Burger, Kurt Otto Seidel, Brigitte Sternberg en Jürgen Wolf bij deze onderneming betrokken.

In veertien hoofdstukken hebben Tervooren en de zijnen gepoogd alle volkstalige teksten uit het Rijn- en Maasland te beschrijven. Nadat in het eerste hoofdstuk het doel van het boek uiteen is gezet en het gebied is afgebakend, volgt een kort tweede hoofdstuk over het begin van de literaire productie. In de volgende acht hoofdstukken passeren enkele literaire (sub)genres de revue, te weten geestelijke letterkunde, (wereldlijke) epiek, lyriek, 'Minnereden' & liefdesallegorieën, dodendansen & visioenen van het hiernamaals, toneel en historiografie. Het tiende hoofdstuk is gewijd aan de adellijke hoven die gefungeerd (kunnen) hebben als opdrachtgevers. In de volgende twee hoofdstukken komen *arteliteratuur* en juridische geschriften aan bod. In het dertiende hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de zestiende eeuw. Het veertiende hoofdstuk behandelt de dialecten uit het Rijn- en Maasland. Het boek wordt afgesloten met een uitvoerige bibliografie (hoofdstuk 15), dertig kleurenafbeeldingen en een drietal registers.

Op het eerste gezicht ziet het boek er degelijk uit. Maar bij het doorbladeren springen de kleurenillustraties (pp. 391-420) onmiddellijk in het oog: de kwaliteit daarvan is zo belabberd dat het pijn aan de ogen doet. Tijdens het lezen vallen nog meer oneffenheden op. Waarom zijn de titels van middeleeuwse werken zowel cursiveerd als tussen aanhalingstekens geplaatst? Dat lijkt me dubbelop. Er is vaak een storende discrepantie tussen tekst en onderschiften. Op pagina 49 wordt Jakob van Maerlant met een 'k' gespeld (waarom eigenlijk?), maar in het onderschrift op pagina 50 met een 'c'. Bij de literatuurverwijzingen aan het eind van de paragrafen wordt onderscheid gemaakt tussen tekstedities (*Ausgaben*) en studies (*Literatur*), maar omdat de algehele bibliografie verdeeld is over drie subafdelingen, moet men soms drie lijsten doorlopen. De zogenaamde Lundse liederen en gedichten werden in

2005 uitgegeven door Annette Hoogstadt-Hemmes. Haar proefschrift met een teksteditie is echter niet bij de tekstedities maar bij de vakliteratuur ondergebracht waarbij 'spreukachtig' verkeerd gespeld is (spreukachtig). De bibliografie bevat nog veel meer slordigheden. Ik volsta met een handjevol voorbeelden. Het is Avonds, niet Avons (354) en 'Warnaar' (381) moet 'Warnar' zijn. Baukje Finet-van der Schaaf (375) hoort onder de 'F', niet onder de 'S' te staan. 'Vorsterman, W.' is niet de editor van de (tweede druk van de) facsimile van de *Mariken van Nieumeghen*: Willem Vorsterman was de drukker die de tekst rond 1515 in Antwerpen op de markt bracht. De bedoelde tekstuitgave wordt gewoonlijk op naam van J. van Mierlo gezet: hij was verantwoordelijk voor inleiding, transcriptie en annotaties. Dit alles staat gewoon op de titelpagina van de genoemde editie. In het register is eveneens een en ander mis gegaan: bij *Handschriften* worden de handschriften van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen onder Amsterdam geplaatst: deze handschriften bevinden zich sinds 1939 in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. Bij *Personen und Namen* staat 'Jan van Boendale' ook onder 'Bondael, Jan' en Jan de Beka onder 'Johannes van de Beka'.

Bovenstaande slordigheden wekken irritatie op. Dat is jammer, want daardoor dreigt een bespreking te onttaarden in muggenzifterij. En dat verdient dit boek niet. Voor het eerst is een poging ondernomen de literatuur uit het Maas- en Rijnland te beschrijven. Alle hoofdstukken kennen min of meer dezelfde opbouw: na een summier algemene beschouwing worden alle teksten onder de loep genomen en kort, maar krachtig besproken. Doordat de hoofdstukken steeds op dezelfde manier zijn gestructureerd, komen er weliswaar nogal wat doublures voor, maar dat hindert niet.

De indeling van de stof over de veertien hoofdstukken heeft me enigszins verbaasd. Het is volkomen terecht dat in het tweede hoofdstuk (*Geistliche Literatur im Rhein-Maas-Raum*) alle teksten die beogen het geloof te verspreiden, aan de orde komen, dus naast bijbelse epiek en heiligenlegendes, ook exempelen en preken. Maar waarom krijgen de *Totentänze und Jenzeitsvisionen* een eigen hoofdstuk (het zevende)? Deze twee subgenres sporen het publiek net zo goed aan een christelijk leven te leiden, want alleen op die manier kan ná de dood het hemelrijk verworven worden. Deze teksten behoren mijns inziens tot de geestelijke letterkunde. Hetzelfde geldt voor het *Maastrichter (ripuarisches) Passionsspiel* (8.1) en de *Pilgerbücher und Pilgerberichte* (9.6).

Ofschoon het boek geen literatuurgeschiedenis beoogt te zijn, maar een handboek, is het geen

dorre opsomming van feitjes en weetjes. De paragrafen zijn helder en prettig geschreven en worden opgesierd met citaten uit de besproken teksten. Kortom, het boek leest als een trein. Helmut Tervooren en zijn medewerkers verdienen alle lof. Zij hebben een stevig fundament gelegd voor verder onderzoek.

Ludo Jongen